

Cursusmap

Stap voor stap je eigen omgeving
diervriendelijk maken

Gebruik samen met het boek *Diervriendelijk Tuinieren*,
Uitgeverij Tirion

**IVN-cursus Tuinreservaten
is geproduceerd door:**

© IVN Instituut voor natuureducatie en
duurzaamheid
Postbus 20123
1000 HC Amsterdam
020-6228115
www.ivn.nl

1e versie, februari 2013

auteur:

Peter Kouwenhoven, Bellefleur Producties,
Lelystad

vormgeving en opmaak:

Chantal Vansuyt, Inpetto visuele communicatie,
Wormer, www.inpetto-ontwerp.nl

redactie:

Reina de Smeth, IVN

met dank aan:

Yvonne van Putten, bureausecretaris KNNV;
Rob Wiering, IVN Cursushuis; Emmy Mudde,
IVN Vecht & Plassen; Ilse Suijkerbuijk, IVN
Flevoland; Frans van Alebeek, KNNV Flevoland;
Petra Borsch, KNNV Flevoland; Pieter Slot, IVN
Dordrecht; Hans Kerkhoff, IVN Zuid-Kennemer-
land; Irma Kokx, IVN Maastricht; Bernd Weeke,
Smile, you're in Advertising, Leiden; Maik van
Lommel, Maiktuinen, Assen; Esther de Winter,
Zuid-Scharwoude; Carla van Lingen, VARA's
Vroege Vogels/Tuinreservaten.nl

partners Tuinreservaten.nl

VARA's Vroege Vogels/Tuinreservaten.nl

IVN

Vlinderstichting

Zoogdiervereniging

Vogelbescherming

RAVON

Groei & Bloei

Vivara

EIS (Stichting European Invertebrate Survey Nederland)

Natuurkalender

Bijenstichting

Stichting Oase

Wilde Weelde

KNNV

De IVN-cursus Tuinreservaten is ontwikkeld
door IVN, met financiële steun van Groen en
Doen, een regeling van het ministerie van
Economische Zaken en de Nationale Postcode
Loterij.

inhoud

- 4 Aanleiding**
- 6 Toelichting**
- 7 De Cursus**
+ Huiswerkopdracht les 1
- 9 Cursus Tuinreservaten - Les 1**
tuinreservaat in vogelvlucht, basisaspecten tuinontwerp
+ Kids in de tuin + huiswerkopdracht les 2
- 25 Cursus Tuinreservaten - Les 2**
bodem, kringloop, grondsoort, grondbewerking, bodemdierpjes, beplantingsplan,
plantkeuze, planten, relatie planten en dieren, spinnen, verspreiding planten en
zaden, seizoenen, vlinders
+ Kids in de tuin + huiswerkopdracht les 3
- 45 Cursus Tuinreservaten - Les 3**
Afscheidingen, vogels, zoogdieren, biotopen
+ Kids in de tuin + huiswerkopdracht les 4
- 59 Cursus Tuinreservaten - Les 4**
Onderhoud, composteren, water, waterplanten en -dieren, reptielen, amfibieën,
insecten
+ Kids in de tuin + huiswerkopdracht les 5
- 75 Cursus Tuinreservaten - Les 5**
ziekten en plagen, teken, diersporen, dierenonderkomens
+ Kids in de tuin + huiswerkopdracht voor de toekomst
- 91 Leestips + beeldverantwoording**

AANLEIDING

Van steen naar groen

Nederland 'versteent' in een hoog tempo. Groene ruimtes worden meer en meer in gebruik genomen door nieuwbouwwijken, winkelcentra en bedrijventerreinen. Snelwegen worden verdubbeld, rijbanen verbreed. Er komt steeds meer steen in de plaats van groen. De natuur in Nederland heeft het moeilijk. Je leest, hoort en ziet verhalen over bijvoorbeeld de achteruitgang van het aantal vlinders en vlindersoorten. Bijenvolken, belangrijk voor onze voedselproductie, blijken soms nauwelijks nog de winter door te komen en vogelsoorten, zoals de huismus, worden van heel gewoon bijna zeldzaam. Kortom de leefomgeving van planten en dieren verandert.

In tuinen zie je ook de ontwikkeling naar verstening. Critici spreken inmiddels van woestijntuinen of versteende tuinen. Steeds vaker wordt de tuin betegeld met materiaal dat op dat moment in de mode is. Gemakkelijk in onderhoud denken de eigenaars, maar dat valt tegen. Want wat groeit er veel onkruid tussen de kiertjes! Vogels, vlinders en andere dieren hebben in zo'n tuin niks te zoeken. De toename van schuttingen is ook een dieronvriendelijke ontwikkeling. Hermetisch afgesloten tuinen door muren of schuttingen, geven mensen wel privacy, maar helaas wordt de tuin zo ook geïsoleerd en ontoegankelijk voor bepaalde diersoorten, zoals egels.

Dat kan anders! Je kunt met jouw tuin echt een groot verschil maken. Tijd voor een groene, natuurvriendelijke actie: Nederland vol tuinreservaten, groot of klein!

Mensen die vinden dat hun tuin een Tuinreservaat vol natuur is, kunnen zich aanmelden op de website van VARA's Vroege Vogels: www.Tuinreservaten.nl. Inmiddels hebben een paar duizend mensen dat al gedaan en is Nederland een flink stuk natuur rijker!

Steeds meer mensen gaan dicht bij huis aan de slag met groen. Niet alleen in de eigen tuin (balkon, dakterras of geveltuin), maar ook samen in de buurt. Samen worden moestuinen en groene schoolpleinen aangelegd, of neemt de buurt plantsoenen en dorpsbosjes in eigen beheer. Dit brengt mensen èn natuur dicht bij elkaar. Wil je weten wat er allemaal voor groene projecten bij jou in de buurt zijn, kijk dan op www.groendichterbij.nl.

WERKTIP

Meer informatie

Google eens op 'Tuinreservaten' en 'dier-vriendelijk tuinieren'.

Vijf miljoen tuinen, rijker dan de Hoge Veluwe

Nederland telt ongeveer 5 miljoen tuinen. Als een flink deel van die tuinen een natuurlijke, diervriendelijke inrichting heeft dan betekent dat een enorme uitbreiding van de natuur in Nederland. Door de afwisseling van planten (bomen, struiken, vaste planten, een- en tweejarigen) en milieus (nat, droog, zon, schaduw, zand, leem, veen of klei) in de tuinen, ontstaat er een stuk gevarieerde natuur dat zijn weerga niet kent. Je mag het misschien niet zeggen, maar een tuinreservaat is wat de variatie aan soorten planten en dieren betreft, rijker dan de Hoge Veluwe. En wat is zo'n tuin een heerlijke plek om in te vertoeven!

Tuinreservaten: hoe het begon

In het voorjaar van 2010 begon beeldend kunstenaar Erik van Ommen met een proefproject voor Tuinreservaten, destijds heette dat Mijn Tuinparadijs. Hij zag dat tuinen van grote betekenis voor de Nederlandse natuur zijn. Binnen de kortste tijd waren er 1000 aanmeldingen van mensen, die vonden dat zij óók een tuinparadijs vol natuur hadden. Daarmee was de levensvatbaarheid van het project overduidelijk bewezen.

Op 6 maart 2011 kon het project Tuinreservaten, tijdens een radio-uitzending van VARA Vroege Vogels, officieel van start gaan. Een groot aantal organisaties ondersteunt het project en steeds meer particulieren met een tuinreservaat melden zich aan.

Motivatie voor IVN-cursus Tuinreservaten

Toen IVN in het najaar van 2011 toetrad tot de coalitie Tuinreservaten van VARA Vroege Vogels, wilden we een bijdrage leveren die past bij de kracht van IVN: natuureducatie en duurzaamheid. Door de IVN afdeling Hoekscheewaards Landschap was, voortbouwend op een cursus Ecologisch Tuinieren, een cursus Tuinreservaten ontwikkeld. Geïnspireerd door deze cursus, was in het overleg met Vroege Vogels al snel het plan geboren om een cursus Tuinreservaten te maken, die overal in het land gebruikt kon worden, zowel door de partners van Vroege Vogels, als andere serieuze groene organisaties zoals NME-centra. IVN hoopt dat deze cursus bijdraagt aan de vergroening van de buurt en de samenwerking stimuleert in de buurt en tussen de verschillende lokale natuur- en tuinierverenigingen. Er is immers nog veel winst te behalen voor natuur en mens!

TOELICHTING

IVN-cursus Tuinreservaten voor alle tuinen

Is de cursus Tuinreservaten alleen bedoeld is voor mensen die een nieuwe tuin willen aanleggen? Nee. Ook bestaande tuinen kunnen zo aangepast worden dat de natuur zich er thuis voelt. Iedere tuin, groot of klein, biedt kansen voor natuur. Dat geldt ook voor een balkon, dakterras of geveltuin.

Over die aanpassingen kun je een paar weken, maanden, maar ook een paar jaar doen. Denk bijvoorbeeld aan het vervangen van planten die dood zijn gegaan na een strenge vorstperiode, door andere soorten die vlinders en andere insecten trekken. Of een dode struik vervuilen door een soort met vruchten, waarvan de kramsvogel en koperwiek 's winters komen smullen. Zelfs één boom in een stenige tuin is al aantrekkelijk voor vogels om in te rusten en uit te kijken over de omgeving. In de winter kun je er vetbollen en pindaslingers aan hangen en in de zomer geniet je zelf van de schaduw onder de boom. Natuurlijk heb je, door het planten van een boom, nog geen tuinreservaat, maar het begin is er. En wat staat dat groen fleurig in zo'n stenen tuin.

Minder steen zorgt er ook voor dat neerslag sneller en beter de grond in kan zakken. Schaars, zoet regenwater wordt binnen stedelijke milieus vooral afgevoerd via het riool. Samen met zwaar vervuild ander rioolwater wordt het vervolgens gezuiverd tegen hoge kosten in een rioolzuiveringsinstallatie. Regenwater dat direct in de natuur en dus in de kringloop opgenomen wordt, is een veel betere optie. Groen dempt ook geluid, beschermt tegen wind en zorgt voor verkoeling. En niet onbelangrijk: natuur in je omgeving draagt bij tot een betere gezondheid en ontspanning.

IVN-cursus Tuinreservaten voor iedereen

Om deze cursus Tuinreservaten te kunnen volgen, hoef je geen vierjarige tuinopleiding gevolgd te hebben. De cursus is bedoeld voor iedereen met een groen tuinhart of wie dat wil krijgen, die tuinieren en natuur wil combineren. Niet teveel theorie, maar vooral praktische tips waarmee je uit de voeten kunt in je eigen tuin. Jouw tuin is gedurende de hele cursus het uitgangspunt. Steeds is er gelegenheid om vragen te stellen als je even wat hulp of een zetje in de rug nodig hebt. Nuttig is ook de uitwisseling van vragen en informatie met je medecursisten.

Tuinreservaat betekent rommelige tuin?

Soms denken tuinliefhebbers dat. Nu is het wél zo dat in een 'rommelige' tuin met bomen, struiken en vaste planten, waar plantenafval grotendeels blijft liggen om als voedsel te dienen voor het bodemleven, meer leven voorkomt dan in een aangeharkte tuin met veel zichtbare zwarte aarde. Maar door beplanting te kiezen die voor vogels, vlinders en andere dieren aantrekkelijk is, kun je ook in een zwarte tuin, zonder rommel heel wat natuur 'binnenhalen'.

Tuinreservaat, natuurtuin, diervriendelijke tuin

Er worden verschillende benamingen gebruikt voor een tuinreservaat. Maar of het nu diervriendelijke- of natuurlijke tuin wordt genoemd, ze hebben allemaal hetzelfde doel: meer dier- en plantensoorten, kortom meer natuur in je tuin. In deze cursus gebruiken we de begrippen door elkaar.

DE CURSUS

Cursusopzet

De cursus bestaat uit vijf theoriedelen (dagdeel of avond) en twee à drie excursies.

Theorie

In ieder theoriedeel worden twee hoofdonderwerpen behandeld. Eén over tuin-technieken en één die inzoomt op dieren of planten. Dat gebeurt beknopt, maar geen nood: bij de cursus hoort het boek 'Diervriendelijk Tuinieren' van uitgeverij Tirion Natuur. In dit boek vind je nog veel meer informatie in tekst en beeld. Tijdens de cursus wordt hier steeds naar verwezen. Handig ook om later zaken in op te zoeken.

Excursies

Tijdens de excursies gaan we naar buiten in jouw gemeente, om te zien hoe de theorie er in werkelijkheid uitziet.

Praktijk

Vanaf het begin is jouw tuin leidraad in de cursus. Je maakt voorafgaand aan de 1e les een grove plattegrond van je tuin (of balkon, dakterras of geveltuin) en wat foto's. Dit is je 1e huiswerkopdracht en die staat aan het eind van dit hoofdstuk beschreven.

Gedurende de cursus ga je jouw plattegrond meer en meer verfijnen en praktische invulling geven.

Iedere les wordt afgesloten met 'Kids in de tuin', waarin ideeën gegeven worden om kinderen bij je tuinreservaat te betrekken. Aan het eind van iedere les vind je in het cursusboek een aantal blanco notitiepagina's om aantekeningen op te maken. Tijdens de cursus kun je vragen en bevindingen uitwisselen met medecursisten en docenten. Mogelijk dat je gedurende de cursus ook samen bij één of meer cursisten echt aan de slag gaat in de tuin om te helpen bij het diervriendelijker maken; misschien bij jouw tuin?

Cursusdoel

Het doel van de cursus is dat je uiteindelijk een diervriendelijk tuinontwerp hebt en handvatten voor aanleg en onderhoud van je tuinreservaat. Jouw tuin is diervriendelijker geworden! Misschien ben je zover gekomen dat je inmiddels een volwaardig tuinreservaat hebt en dat wilt aanmelden bij www.tuinreservaten.nl. Neem er alvast eens een kijkje op.

Niet alleen de dieren en de planten profiteren nu van jouw natuurtuin, maar vooral jijzelf. Het mooie is dat je nergens lid van hoeft te worden en gewoon thuis kunt blijven, de auto kunt laten staan, niet hoeft te letten op vertrektijden van trein of bus, want jouw eigen stuk natuur ligt bij je eigen huis. Je loopt er zo maar doorheen, op ieder moment dat jij dat wilt. In elk seizoen, bij ieder weertype is jouw natuur de moeite waard. Op safari in je eigen tuin, wat kun je nog meer wensen?

Zie, hoor, voel, ruik en proef je tuinreservaat...

Het is een zwoele lenteavond. Langzaam valt de duisternis. De eerste sterren, een bleek maansikkeltje. De geluiden in de omgeving nemen af: morgen is het weer vroeg dag. Deuren gaan dicht, het lijkt bijna zomer maar de burens gaan toch naar binnen, ze vinden dat het buiten te fris wordt. In de verte blaft een hond. Een briesje neemt de laatste geuren van de barbecue mee, bladeren vertellen ritselend allerlei verhalen. En dan opeens barst in jouw tuinreservaat voor de eerste keer de merel los. Zijn lied versiert jouw avond, een kippenvelmoment dat zijn weerga niet kent. Opeens is het wat abstracte gevoel dat je soms bij het begrip 'tuinreservaat' had heel concreet geworden. De natuur heeft jouw tuinreservaat ontdekt, is er blij mee en laat dat op een overtuigende manier weten! En dat feit betekent een mooi moment om je tuin aan te melden als Tuinreservaat.

WERKTIP

Foto's maken

Maak regelmatig foto's van je tuin in verschillende seizoenen. Dan zie je hoe je tuin verandert. Je kunt ze ook delen op www.tuinreservaten.nl

Les 1

onderwerpen:

tuinreservaat in vogelvlucht

basisaspecten tuinontwerp

In een tuinreservaat kunnen tientallen soorten dieren voor korte of langere tijd verblijven. Soms zie je ze wel, zoals vogels en vlinders, maar veel vaker niet. Een flink deel is 's nachts actief. Op stille zomernachten vang je af en toe geluiden van je reservaatbewoners op. Een egel die snuivend een slak opeet, een kwakende kikker, een ritselend muisje op zoek naar wat pitten van de uitgebloeide zonnebloem, een vogel die in zijn slaap gaat verzitten op de tak van de hulst, het wanhopige zoemen van een mug die in het web van een spin terechtgekomen is, een nachtvlinder die tegen de buitenlamp botst. En je kunt ook sporen vinden. Bijvoorbeeld pootafdrukken in de modder of sneeuw. Een leeg gegeten slakkenhuis of hazelnoten met gaatjes erin. Allemaal bewijzen dat er wel degelijk dieren in jouw tuinreservaat zijn...

WAT IS EEN TUINRESERVAAT?

Tijdens de cursusbijeenkomst heb je getest hoe diervriendelijk jouw tuin op dit moment is met 'De Tuinreservaat-test'. De komende lessen leer je hoe je jouw tuin nog diervriendelijker maakt. Daarvoor is het handig dat je weet wat de kenmerken van een tuinreservaat zijn. [afb. 1.1 en 1.2]

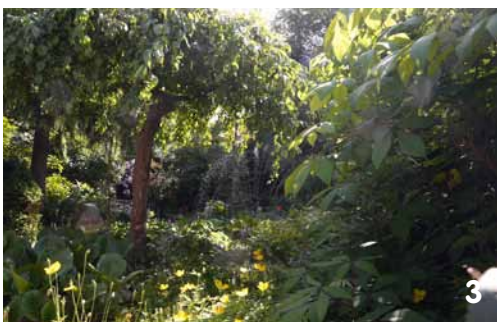
4 V's van tuinreservaten

- 1 Voortplanting (nestgelegenheid)
- 2 Voedsel (voldoende wormen, insecten, zaden, bessen, noten en daarnaast water om te drinken en te baden)
- 3 Veiligheid (vluchtplekken)
- 4 Variatie in beplanting

Variatie in beplanting, is eigenlijk dé sleutel tot een heus dierenparadijs. Denk bij variatie aan bomen en struiken die bladhoudend of juist bladverliezend zijn, doorns en stekels hebben en/of besdragend zijn. Variatie in hoogte en bloeitijd verhoogt de insectenrijkdom. Ook zijn er steeds volop uitgebloeide planten die zaden leveren. Zo'n variatie is niet alleen in trek bij vogels, ook andere dieren als egels voelen zich er thuis. [afb. 1.3]

De 10 kenmerken van het ideale tuinreservaat

- 1 Zo min mogelijk bestrating.
- 2 Begroeiing met vruchten en bloemen die insecten, vogels en vlinders lokken.
- 3 Een natuurlijke vijver met geleidelijk aflopende oevers of andere was- en drinkgelegenheden.
- 4 Klimplanten en struiken met doornen naast of tegen een gevel.

- 5 Natuurlijke beschutting, waar egels ook onderdoor kunnen.
- 6 Geen gebruik van schadelijke bestrijdingsmiddelen.
- 7 Niet snoeien in het broedseizoen (15 maart-15 juli).
- 8 Een composthoop.
- 9 Rommelhoekjes en takkenrillen en -hopen.
- 10 Nestkastjes of verblijfplaatsen voor vogels, zoogdieren en insecten.

Voor je nu de stap maakt van een gewone tuin (of balkon, dakterras, geveltuin) naar een tuinreservaat, zijn er wel wat zaken om rekening mee te houden bij het ontwerpen. Je zult tot de ontdekking komen dat veel van jouw wensen heel gemakkelijk te combineren zijn met die van de dieren.

Basisaspecten tuinontwerp in 3 stappen:

- 1 Jij en je tuin
- 2 Planten (struiken en bomen) en je tuin
- 3 Dieren en je tuin

JIJ EN JE TUIN

Waar hou je bij het ontwerpen rekening mee? Waar leg je het terras en hoe groot moet het zijn? Moet er een kinderspeelplek komen? Waar krijgt de natuur zijn kans? Wil je een stukje van je tuin als smultuin (eten uit eigen tuin) gebruiken? Je zult merken dat het in een kleine tuin niet zo gemakkelijk en misschien wel onmogelijk is om met alle wensen van grote en kleine mensen, van vogels en vlinders en andere natuur rekening te houden. Lukt dat niet dan moet je misschien wat wensen laten vervallen?

Eigen tuinplattegrond

Als het goed is heb je voor deze eerste les een plattegrond van je tuin meegenomen met daarop ook, als dat van belang is voor jouw tuin, de bomen [afb. 1.4],

gebouwen en hoge schuttingen in de directe omgeving (schaduwwerking). Ook weet je waar het noorden ligt in verband met de bezonning van je tuin. Wanneer het gaat om een bestaande tuin heb je aangegeven wat er al in de tuin staat en gehandhaafd moet blijven. Denk daarbij aan een schuur of aan de boom die je ooit hebt gekregen (bedenk wel of die echt niet te groot is voor je tuin). De foto's van je tuin helpen om anderen ook een beeld te geven en het is leuk om de uitgangspositie vast te leggen. Wanneer je regelmatig foto's maakt (totaalbeeld en details) in verschillende seizoenen, zie je hoe je tuin verandert.

Plattegrond op schaal

Het is handig om de plattegrond op schaal te tekenen (gebruik een inktkleur die goed te kopiëren is zoals zwart of rood). Op schaal lijkt misschien ingewikkeld, maar dat is het niet. Stel, de schaal wordt 1:20 (je zegt: één op twintig). Dat betekent dat 1 cm op papier in werkelijkheid 20 cm is. Is de schaal 1:100 dan is 1 centimeter op papier 100 cm in het echt. Bij kleine tuinen kies je voor een schaal van 1:10 of 1:20, voor grotere tuinen een schaal van 1:50 of 1:100, anders heb je een rol behang nodig voor je ontwerp! Aan het eind van deze les vind je een handig overzicht van symbolen en een tuinplattegrond, gebruikt door tuinvogelconsulenten van de Vogelbescherming, die je kunt gebruiken voor bepaalde objecten.

→ Aan het eind van deze les vind je instructies voor het maken van een nauwkeurige plattegrond!

WERKTIP 2

Voederplaatje

Om zelf een voederplaatje te maken heb je een stuk watervaste multiplex of een stuk betonplex van ca. 50 x 50 cm nodig. Maak om het plaatje een randje zodat voer niet wegwaait. Maak in de rand aan alle vier de kanten een opening van 5 cm zodat water weg kan. Het plaatje is daardoor ook gemakkelijker schoon te houden. In de rand sla je wat kleine spijkertjes voor vetbollen, pindaslingers en ander lekkers. Zet het voederplaatje op een stevige paal, in het zicht, zodat je volop kunt genieten van al je gevleugelde vrienden. Hou een vogelboekje, -zoekkaart en verrekijker bij de hand. Sommige vogels, die je normaal gesproken niet vaak ziet, komen in de winter door honger dicht bij huis als daar wat te eten is.

Hang in bomen en struiken nog wat voersilo's op. Vogels die weggejaagd worden van de voertafel krijgen zo ook een kans.

Vogels voeren of niet?

Aan die discussie is (grotendeels) een eind gekomen nu de Vogelbescherming daarover een duidelijk standpunt heeft ingenomen: voeren mag en wel het hele jaar door. [afb. 3.14] Sommigen zeggen dat je de vogels 's winters niet moet voeren, maar de natuur zijn werk moet laten doen.

Wat inhoudt dat oude, zieke en onervaren vogels de winter niet overleven. Uit onderzoek is gebleken dat vogels, die in de winter bijgevoerd worden, gemiddeld één jong per nest meer grootbrengen dan de vogels, die met een slechte(re) conditie uit de winter zijn gekomen. Bovendien is wintervoeding dé manier om een stukje natuur van heel dichtbij te bekijken.

Maar... wanneer je poezen hebt, is vogels voeren eigenlijk poezen voeren... Per jaar sterven er flink wat vogels door toedoen van poezen.

Wintervoeding

Hoewel de winters van nu het qua kou niet halen bij de winters van vroeger, wordt bijvoeren door vogels op prijs gesteld. In heel koude periodes hoeven vogels, dankzij jouw voertafel, niet zoveel energie te besteden aan het zoeken van voedsel. [3.15]

Wat kun je voeren?

Er zijn allerlei kant en klare zadenmengsels te koop. En verder krenten en rozijnen, fruit (mag best een plekje aanzitten), brood (liefst bruin), zonnebloempitten, pinda's (ongebrand en zoutloos, eventueel aan een draad geregen), gekookte rijst, meelwormen, spekzwoerd, zoutloze pindakaas in een potje (er zijn speciale houders voor te koop), etensresten zonder zout (zout = dorst en vocht is bij strenge kou zonder sneeuw vaak moeilijk te vinden). [afb. 3.16]

→ Kijk op pagina's 25 t/m 63 in het handboek *Diervriendelijk Tuinieren*, om per vogel te weten wat ze lekker vinden.

natuurweetje

Vogels die vruchten eten, verspreiden op die manier vaak zaden.

Ze poepen de zaden weer uit en als dat gebeurt op een goede groeiplek, dan kan er een nieuwe boom, struik of plant uit groeien.

Een goed begin is het halve werk: de mest uit het poepje geeft het kiemende zaad een goede groeistart!

belangrijk!

Voer zoveel dat het 's avonds op is. Ratten hebben ook honger, maar die houd je liever uit de buurt. Zet je voertafel zo neer dat katten er niet gemakkelijk bij kunnen komen: liever een flink stuk van de grond op een paal op een open, overzichtelijke plek, dan op de grond. Er zijn speciale voersilo's en -huisjes te koop, die je in de struiken en bomen van je tuinreservaat kunt hangen.

VOEDERPLATJE

Het is leuk om je eigen voederplaatje te maken. Maak de afmetingen niet te klein, het is dan een voortdurende strijd op het plaatje, omdat schuchtere vogels slecht bij het voer kunnen komen. Op een groter plaatje is dat wat makkelijker. Een dakje houdt regen tegen, bovendien kan een roofvogel niet zomaar een vogeltje pakken ('slaan' in vogelkenners termen). Maar door het dakje hebben de vogels minder overzicht en zien gevaar minder snel, dus doe toch maar niet.

Wolkenspiegel (ook voor volwassenen!)

Leuk natuurlijk als je tuinreservaat helemaal is inricht voor dieren, maar de wolkenspiegel is voor jou alleen. Koop een stuk vijverfolie van ongeveer 100 x 100 cm. Graaf op een plekje waar je regelmatig langsloopt, bijvoorbeeld in een hoek van je terras, een kom uit van 20 cm diep met flauw oplopende wanden (totale lengte en breedte ongeveer 70 cm). De randen van de folie komen uit het zicht onder de omringende verharding te liggen en in de kom wordt een laagje grind met één grotere kei als plek voor badderende vogels aangebracht. Na een regenbui staat de spiegel vol water en kun je, zonder een stijve nek te krijgen, genieten van de overdrijvende wolkenluchten.

Fruitige bomen

Plant een fruitboompje dat zichzelf kan bestuiven, zoals de Conferencepeer en de Opalpruim. Van zelfbestuivers heb je maar één boompje nodig. Dieren zijn, net als jij, gek op de vruchten. Zitten er tijdens de bloei dieren op de bloemen? Ga eens kijken op een warme, zonnige dag en op een regendag. Zie je verschillen?

Waterdiertjes

Schep met een netje, gemaakt van een oude panty, wat water uit de vijver (of sloot) en doe het in een teiltje met water. Heb je wat gevangen? Pak er een waterdiertjes-zoekkaart bij en kijk wat voor diertjes het zijn. Daarna giet je het water met je vangst weer voorzichtig terug in de vijver (of sloot). [afb. 4.17]

Bodemdiertjes

Leg in de tuin op een paar beschaduwde, niet te droge plekken, een tegel iets van de grond af, bijvoorbeeld op vier kiezels. Kijk na een paar dagen welke dieren er onder zitten. Je kunt er een paar in een loeppetje doen om dichterbij te bekijken. Hebben ze strepen, stippen of vlekjes? Wat voor kleuren en hoeveel poten hebben ze? Je kunt ze ook natekenen. Zorg er wel voor dat ze voldoende zuurstof krijgen. Kijk of je ze met een zoekkaart 'bodemdierjes' kunt herkennen. Je kunt ook zelf namen verzinnen. Na afloop zet je de diertjes weer terug in de tuin.

HUISWERK VOOR LES 5

Doen

1. Logboek

Op pagina 219 in *Diervriendelijk Tuinieren* staat beschreven hoe je je tuin kunt monitoren. Je zou vanaf nu een eigen tuinreservaat-logboek bij kunnen houden. Dat kan natuurlijk op papier, maar je zou er ook een weblog (logboek op internet) van kunnen maken. Beschrijf wat je in de tuin wanneer doet, wat er ieder seizoen verandert, welke dieren er komen, welke bloemen er bloeien. Wat zie, ruik, hoor, voel en proef je? Je kunt je ervaringen, foto's en vragen ook met anderen delen op het forum van www.tuinreservaten.nl.

2. Observatie

Kijk eens of er vogels in je tuin broeden. Komen er wel eens zoogdieren in de tuin (kijk ook naar sporen), of kikkers? Welke planten vinden vlinders of bijen aantrekkelijk? Wat zijn favoriete hoekjes van dieren? Neem er de tijd voor en geniet.

3. Hoop voor compost

Heb je nog geen composthoop in de tuin? Kijk of je er een plek voor hebt (liefst in de schaduw en niet te dicht bij het terras vanwege eventuele geurtjes) en ga er een aanleggen.

4. Water voor leven

Waar blijft het regenwater in je tuin; gaat het direct de grond in? Zonde! Misschien heb je een plek voor een regenton. Met het opgevangen water kun je in de zomer je planten water geven en eventueel je composthoop vochtig houden.

Heb je nog plek voor een (mini)vijver, een vogelbad of een wolvenspiegel?

5. Snoeiafval

Kijk eens of je (nog) meer met je snoeiafval kunt doen. Je houdt dan het materiaal binnen de kringloop van je eigen tuin. In les 3 en 4 heb je leuke tips gekregen, zoals een vlechtscherm, takkenril of takkenhoop. Je kunt ook van het fijnge maakte snoeisel een paadje maken.

6. Verfijning plattegrond

Misschien heeft deze les je weer op nieuwe ideeën gebracht die je wel een plek wilt geven in je tuinreservaat. Pas hierop je plattegrond, beplantingsplan en plantenlijst aan.

→ Neem je bijgewerkte plattegrond en foto's mee naar de 5^e cursusbijeenkomst.

Lezen

uit *Diervriendelijk Tuinieren*

- pagina's 94 t/m 99 (amfibieën)
- pagina's 106 t/m 124 (insecten)
- pagina's 140 t/m 147 (watertuin, composthoop)
- pagina's 148 t/m 155 (grote tuin, kleine tuin, balkon, onderhoud)
- pagina's 206 t/m 208 + 213 (waterplanten)
- pagina's 228 t/m 230 (monitoring)